

❧ BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA ❧

ANY XII

MAIG DE 1902

N.º 88

SESSIÓ PÚBLICA INAUGURAL DE L'ANY 1902

MEMORIA DEL SENYOR SECRETARI

SENYORS:

En compliment de l'article 17 del Reglament, haig de donar compte en la present sessió dels treballs efectuats per la nostra societat durant l'any que acaba de transcórrer. La vida corporativa del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA s'ha inspirat, com sempre, en els patriòtics fins que persegueix d'estudiar y fer conèixer la regió catalana y territoris adjunts, ja sigui practicant visites y excursions pera admirar una vegada més les belleses naturals y artístiques que enclouen les més apartades comarques, o bé donant cursos y conferencies sobre materies directament relacionades ab l'excursionisme. L'importancia d'aquests actes y l'interès que han despertat és de tots conegut, y per això no faré més que apuntar-los lo més lleugerament possible a fi de no molestar gaire vostra benèvola atenció.

Abans de començar, m'ha d'esser permès que dediqui un carinyós record envers aquells que han sigut companys estimats y que la mort ha arrebatat d'entre nosaltres.

Eren socis honoraris l'Excm. Sr. Dr. D. Joseph Mor-

gades y Gili, D. Víctor Balaguer, D. Francisco de Sales Maspons y D. Francisco Pi y Margall.

Socis residents, D. Arthur Osona, D. Manuel Lassarte, D. Joseph Vidal y Negre, D. Ramon Comas, D. Oscar Porta y D. Antoni Prunell.

Y figuraven com a delegats: D. Joseph Serra y Campdelacreu, a Vich; D. Estanislau Vayreda, a Lladó; mossèn Francesch Terricabras, a Collell; D. Tomas Morrison, a Masnou, y M. Justí Pépratx a Perpinyà. Descancin en pau!

Llarga és la llista; el nom d'algun d'ells mereix esser escrit ab lletres d'or en el llibre de la Patria. Els mèrits de cada hu els coneixeu de sobres, y per això no m'entretindrè en repetir lo que tots sabeu; però haig de fer constar en aquest moment que, atesa la dignitat de l'il·lustre restaurador de Sta. Maria de Ripoll y fundador del Museu episcopal de Vich, el CENTRE acompanyà corporativament les seves despulles, donant públich testimoni de l'afecte que sentia per l'Apòstol català, tant vilment calumniat pels forasters com admirat dels de casa.

Pagat aquest piadós tribut als que han passat a millor vida, anem a veure com hem aprofitat l'any 1901.

Sense moure-ns de la ciutat hem fet diverses visites, les quals, convenientment extractades, s'han publicat en el BUTLLETÍ. El dia 24 de Febrer varem anar al temple (en construcció) de la Sagrada Familia, siguent acompanyats pel director de les obres, l'arquitecte Sr. Gaudi.

El dia 10 de Març, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

El dia 21 d'Abril, a la Real Audiencia y Diputació Provincial.

El 16 de Juny y 29 de Desembre, a les col·leccions de copies de retaules y dibuixos de Catalunya, de D. Joseph Puiggarí.

El 27 d'Octubre, al Museu del Foment Regional de Sant Martí de Provensals.

El 17 de Novembre, a la Biblioteca «Arús», y el dia 15 de Desembre al Parch en construcció a can Montaner de Dalt (Gracia), propietat del Excm. Sr. Güell y Bacigalupi.

Ab caràcter oficial, ens hem reunit nou vegades pera dirigir-nos a diferents punts de Catalunya. Els dies 2 y 3 de Febrer sortirem cap a Tarragona, ab el propòsit d'examinar els monuments que atresora aquella important ciutat, testimoni fidedigne de la seva antiga grandesa.

El dia 10 varem fer una excursió a Garraf, aon tingué lloch el dinar que anyalment s'acostuma celebrar al penedre possessió la nova Junta, y el dia 17 del mateix mes a la Torre Pallaresa, Sant Geroni de la Murtra, la Conreria y Montalegre.

El dia 17 de Març, a Igualada.

El dia 14 d'Abril, a Sardanyola, Sant Cugat del Vallès, Rubí y Papiol, y el 28 del propi mes a l'Estany de Remolà y Prat del Llobregat.

El dia 26 de Maig visitarem Tarrassa.

El dia 2 de Juny, Molins de Rey y Cervelló, y els 29 y 30 del mateix ens dirigiem a Moyà, Santa Maria de l'Estany, Sant Benet de Bages y Manresa.

Quan després de les vacances emprenguerem de nou les tasques, tornavem el dia 13 d'Octubre a Molins de Rey, passant per Vallvidrera y Santa Creu d'Olorde, y, finalment, el 24 de Novembre anavem a La Garriga, Llerona y Granollers.

Además d'aquestes excursions, se n'han fet moltes altres de particulars durant els mesos d'istiu, devent esmentar molt particularment l'interessant ascensió al gran Pich d'Aneto, proposada en la darrera sessió de Juny y portada a felix terme'l dia 8 d'Agost pels entusiastes y experts alpinistes D. Jaume Massó Torrents, D. Bartomeu Mitjans, D. Juli Soler y D. Antoni Nadal, siguent aquesta la segona vegada que'l CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ha inscrit el seu nom en l'àlbum que'l Casino de Bagnères de Luchon té al cim de les montanyes Malehides.

Han contribuït a demostrar la vitalitat del CENTRE les següents conferencies que s'han donat invariablement cada setmana. Referents a excursions: el dia 25 de Janer D. Rossendo Serra donà compte de les troballes arqueolò-

giques d'Ocata, y Mossèn Font va llegir unes impressions sobre'l Castell de Requesens.

Dia 22 de Març, lectura de la Memoria d'una Excursió als Pireneus de Lleida, Alt Pallars, Vall d'Aran, Maladetta y Bohí, pel que ara'us dirigeix la paraula, y l'ascensió a la Pica d'Estats, per D. Juli Soler, ab exposició de fotografies dels llocs recorreguts.

Dia 14 de Juny, d'excursió per Blanes, Lloret y Tossa, per D. Bonaventura Cunill.

Dia 15 de Novembre, ascensió al Taga, per D. Joaquim de Gispert.

Dia 5 de Desembre, el Rvnd. Dr. D. Antoni M.ª Alcover, corresponent als desitjos manifestats per la Junta, va donar-nos una notable conferencia sobre l'excursió filològica ab motiu del diccionari de la llengua catalana, y, per últim, el dia 13 ens llegí D. Alfons Par la seva interessant excursió al Vesubi y Pompeya.

Sobre altres materies directament relacionades ab l'excursionisme, se n'han desenrotllat també distintes conferencies.

El dia 18 de Janer el Sr. Ricart y Giralt tractà del «Càlcul de longitut, latitut, altitut y azimut».

Nostre il·lustrat delegat a París Mr. Martel, trobant-se'l 26 d'Abril en aquesta capital, y atenent a l'invitació que se li havia dirigit, va fer, ab la competencia que li és propria, algunes consideracions sobre'ls estudis espeleològichs ab tant d'èxit començats a l'estranger y aplicats a Catalunya per mossèn Font y Sagué.

D. Rossendo Serra va iniciar el dia 4 d'Octubre un curs de Folk-lore català, del que n'havia donat ja cinch conferencies a primers de Desembre, veyent-se totes elles sumament concorregudes.

Els treballs literaris han sigut molt nombrosos. Ademés dels estudis sobre la literatura catalana en el segle XIX de D. Joseph Bernat y Duran (15 y 22 de Febrer, 1.er de Març y 12 d'Abril), y una altra conferencia de D. Rossendo sobre la «Formació y caràcter de la llengua catalana» (10 de Maig), el dia 4 de Febrer varen llegir-se un «Ensaig

de traduccions llatines» de D. Guillem A. Tell y Lafont y unes traduccions de D. Joseph M.ª Pellicer de Dou y Pagès.

El dia 11 de Janer y 3 de Maig D. Jaume Massó y Torrents continuà les lectures dels clàssichs catalans mossèn Jordi de Sant Jordi y Fra Francesch d'Eximeniç.

El dia 24 de Maig D. Bonaventura Cunill va donar-nos a conèixer unes inspirades poesies de nostre malaguanyat consoci D. Joseph M.ª Coll y Rodés.

El dia 31 del mateix mes D. Valeri Serra y Boldú llegí unes cançons de ronda y pandero per ell recullides a la comarca de Lleyda, y el 20 de Desembre D. Joaquim Cabot va deixar-nos assaborir les primicies d'uns seus quadrets inèdits inspirats en la darrera desfeta colonial titulats: *Gent d'anada y gent de tornada*.

El dia 22 de Novembre D. Narcís Fuster llegí'l treball de caràcter històrich *Homes y fets de la medecina a Catalunya desde'l segle XI al XIX*.

Mereix capítol apart l'exposició de documents gràfichs dels monuments desapareguts a Barcelona durant el segle passat, que fou molt visitada per les classes il·lustrades d'aquesta capital. Va obrir-se'l dia 3 de Març y es va tancar el 23 d'Abril, festa patronal de Sant Jordi, en quina vetllada, després de la Memoria per mi llegida, D. Raimond Caselles va fer l'«historia d'una exposició fracassada» y que ja coneixeran per haver-se publicat part d'ella en el BUTLLETÍ, finalisant l'acte'l President, D. Ramon Picó y Campamar, ab un bellíssim discurs sobre'ls orígens y causes del catalanisme, que va merèixer unànims aplaudiments de la nombrosa concurrència que assistí a la sessió.

Ab motiu d'aquesta exposició y com complement de la mateixa, se llegiren sis conferencies, totes elles encaminades a pintar-nos y fer-nos veure y sentir la manera d'esser la capital de Catalunya en el segle XIX. Veus-aquí de lo que tractaren dites conferencies: D. Ramon N. Comes, 8 de Març, de l'art religiós; D. Joan Cardona, 15 de Març, d'alguns detalls de les coses perdudes a Barcelona; dia 29 de Març y 21 y 27 de Juny D. Lluís Figuerola llegí una

excursió a través de les noves vies de reforma, y D. Macari Golferichs el dia 18 de Maig ens donà una idea general de Barcelona al començament de segle.

Varen celebrar-se, ademés, les sessions oficials següents: 8 de Febrer, l'inaugural de curs, en la que llegí un notable discurs D. Ramon Picó, y D. Rossendo Serra la Memoria reglamentaria. El dia 19 d'Abril dedicàrem una solemne vetllada necrològica a la memoria dels socis Excel·lentíssim y Illm. Sr. Dr. D. Joseph Morgades y Gili y Excel·lentíssim Sr. D. Víctor Balaguer y D. Artur Osona, llegint-se treballs de mossèn Font, D. Ramon Arabia y Pere Pagès; y el 23 de Desembre tingué lloch la Junta General, en la que's donà compte de l'estat econòmic de la societat y va exposar-se la manera de celebrar les festes jubilar projectades en commemoració del XXXe aniversari de la fundació del CENTRE.

Després d'haver anotat els actes efectuats durant l'any 1901, dech afegir que la Junta s'ha interessat en tot allò que afecta a nostra terra, mentres responguí a l'esperit de l'art. 1.er del Reglament. Aixís, respecte a les troballes arqueològiques d'Ocata, ha interposat l'influencia del Sr. Maristany, a fi de que s'interessés prop del Govern, com a diputat del districte que és, pera que no's perdesin aquelles notables despulles de la civilització romana. Quan el Dr. Alcover exposà la seva idea sobre la formació del Diccionari de la llengua catalana varem oferir-li'l nostre concurs, recomanant als socis, y en particular als Delegats, que treballin en omplir cèdules de conformitat ab les instruccions exposades en la lletra de convit que a no trigar els serà enviada. Tampoch s'ha descuidat l'estudi de les comarques y mapa de Catalunya. Nostre actiu consoci mossèn Font y Sagué, aprofitant la seva estada a Madrid, ha pogut recullir nombroses notes dels treballs efectuats per l'«Institut Geogràfic y Estadístich» y per l'Estat Major, que, degudament comprovats y rectificats, podran servir-nos de molt, sobre tot tinguent en compte que nosaltres ens vèyem quasi impossibilitats de realisar-los directament a causa dels poch medis ab que's compta.

També haig de fer constar les bones relacions que ha mantingut el CENTRE ab les societats similars y la consideració ab que se'ns distingeix, de lo qual n'és bona prova'l nombre de revistes de tot el món civilisat que tenen cambi establert ab nostre BUTLLETÍ.

A una altra Associació hem donat entrada en aquesta casa: em refereixo a l'«Artística Arqueològica Barcelonense», de tots prou coneguda pels importants treballs que té publicats.

La biblioteca y el museu han augmentat d'una manera considerable. Havent-se publicat trimestralment la llista de donatius, deixo d'esmentar-los novament pera no incórrer en repeticions inútils; emperò no puch menys de recordar el llegat de D. Arthur Osona, qui volgué segellar, al morir, el gran amor que en vida havia professat al CENTRE EXCURSIONISTA deixant-nos la seva biblioteca, que, degudament catalogada pel Sr. Cardona, queda ja a disposició dels senyors socis. Tenim entès que en el testament ens llegava també la propietat de ses obres; més com aquest llegat ve subjecte a determinades condicions que no sabem si'l CENTRE podrà complir-les, no s'ha resolt encara la forma d'acceptar-lo.

El nombre de socis va sempre en augment. A darrers de l'any 1900 erem 754; a l'acabar l'any 1901 figuraven en la llista 773 individus distribuïts en aquesta forma: Socis protectors honoraris nats, 6; honoraris, 5; protectors, 2; residents, 361; delegats a Catalunya, 258; en altres regions espanyoles, 46; y en l'estranger, 95.

Aquí hauria de posar punt final a n'aquesta Memoria, més no us haurà passat desapercebut que he deixat de parlar d'un acte que veniem celebrant cada any el 26 de Novembre al commemorar la fundació del CENTRE. La Junta de govern, creyent interpretar els desitjos de tots els associats, ha volgut que revestís enguany aquesta festa molta més solemnitat que la de costum, ja que justament en dita fetxa complia un quart de segle la creació de la primera societat excursionista de Catalunya. Més, atenen

a la pròxima renovació de càrrechs de la Directiva y a l'objecte de que hi hagués més uniformitat en les festes jubilars que havien de tenir lloch, va deixar-se pera la nova Junta l'execució de les mateixes. Els actes que havia de compendre varen fer-se públichs oportunament. Entre aquests hi figuren una tanda de conferencies sobre l'excursionisme desde distints punts de vista, com el folk-lòrich, arqueològich, científich, etc.; una exposició dels treballs publicats per l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques» y l'«Associació d'Excursions Catalana», de quina fusió va nàixer l'any 1890 l'actual CENTRE EXCURSIONISTA; una altra de fotografies de Catalunya classificada per comarques, y, per fi, una excursió a Montserrat.

Abans d'acabar, no seria de més fer constar lo molt que l'excursionisme català ha treballat per la causa de la patria. L'haver-se iniciat en ple renaixement va fer que prenguéss una forma literaria y artística enterament distinta de l'*alpinisme* que s'ha desenrotllat en altres països, encaminant-se sempre com a fi primordial a l'estudi de tot allò que dóna caràcter propi al nostre poble, pera deduir-ne lògiques conseqüencies. Si ara volgués posar de relleu lo que han fet les societats excursionistes de Catalunya durant els vinticinch anys que compten d'existència, seria allargar massa aquesta Memoria, que ja comença a esser pesada, y, per altra part, hauria d'entrar en certes consideracions una mica perilloses en els temps que correm.

Més, ja que no podem exteriorisar els més purs sentiments que fan bategar el nostre cor, per això no hem de perdre pas l'esperança: un dia o altre s'esvirà la tempesta que'ns amenaça y tornarà a lluir el sol ab més força. Mentrestant, continuem treballant y fem vots pera que l'any 1926 poguem tornar a l'històrica Montanya a celebrar-hi les noccs d'or del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

CEFERÍ ROCAFORT

DISCURS DEL SENYOR PRESIDENT

NOVEL·LISTICA POPULAR

SENYORS:

Motius de salut han privat al nostre estimat President de fer el discurs d'inauguració de curs; y si sempre li he envejat els meritíssims dots que té com a literat y com a pensador, may com avuy, en que per desgraciat atzar he d'ocupar son lloch, he sentit la falta de forces propries; que no perquè vosaltres me la dissimuleu he de deixar de reconeixre-la jo.

Me trobo como un pare de familia, qu'havent tingut un gran daltabaix de fortuna, hagi de celebrar l'entrada al món de la seva apreciada filla; y per més que l'amor paternal y les consideracions socials l'obliguin a les solemnitats y expansions de rúbriques, la dura necessitat no li permet, fent-li doble angoixa, matar les il·lusions de la noya y haver d'ofegar-se'ls batechs del cor, tot alhora.

Y és qu'en aquesta ocasió, al dirigir-me al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, hauria de celebrar com se mereix l'entrada al vintisisè any de sa vida, motiu d'alegria pera tots, que'ns ha de donar esperances fermes pera'l pervindre, ja qu'al commemorar la major edat d'aquesta corporació, hem de veure la resultant d'una confluència de voluntats, com ha anat senyalant una drecera ben fressada en el desvetllament del nostre poble, cada cop més planera, cada cop més ampla, que, començant per viarany estret, s'ha fet ja camí practicable y acabarà per esser carretera ben espayosa que'ns ha de dur segurament al terme desitjat.

* * *

Accedint gojós a l'indicació d'alguns amichs, vinch a parlar-vos avuy de *Folk-lore*, això qu'encara fa riure a molts perquè l'orgull no deixa confessar la propria ignorancia y'ls sembla qu'en el *Saber tradicional del Poble* no hi poden apendre res. Molt sovint ja és veritat, perquè prou n'hi han que miren y no veuen, que escolten y no senten, no per falta de l'objecte o de la fressa, sinó per deficiencia intel·lectual.

Com el Folk-lore té una extensió immensa, a fi de poguer tractar quelcom en concret, circumscriuré'l camp, limitant-me a la *Novel·lística popular*, deixant estar pera una altra ocasió les cançons, balls, jochs, supersticions y representacions populars y fent no més un examen ràpid, un anàlisis lleuger de les formes que revesteix la novel·lística del poble, sense seguir un ordre científich, com per exemple la classificació establerta per En Teòfil Braga (1), veyent no més de passada y a empentes y rodolons, tal com ha hagut d'esser fet aquest treball, la llegenda, la rondalla, la faula, el proverbi, l'endevinalla y l'acudit.

Una *llegenda*'ns exalta l'amor patri o'l religiós (2), ens descriu fets d'hèroes, ens dóna exemple de grans virtuts encoratjant-nos a imitar-les; y no s'argüeixi que'l fons històrich ve malmès per la fantasia, sinó qu'hi ve embellit, ja qu'aixís, engrandint l'assumepte, ens en fem càrrech desseguida, ens hi compenetrem a l'instant.

Ve a esser el microscopi qu'augmenta les proporcions de l'objecte a fi de que'l poguem observar bé. Justament quan s'han anat aplegant ab afany totes les llegendes, és quan s'han esbrinat y, tot admirant-les folk-lòricament, s'han reduit ab criteri imparcial a la grandor efectiva. Fins n'hi han hagut que s'han rebujat enterament y qu'un sanitós criteri històrich no pod admetre; més si ab recansa s'adverteix, ab goig per això's conta, perquè hi han fets ima-

ginaris que estan tant encarnats en la tradició d'un poble, que de fet són més veritables que molts d'altres qu'han deixat testimonis evidents d'haver existit. ¡Quantes ficcions ens són precises a la vida y quantes realitats ens sobren!

Jo no sé pas a qui's deuen les armes de Catalunya, però hi són, y de molts sigles ençà les quatre barres han sigut nostre símbol venerable, nostre làbar de redempció, y fins després de la desfeta'ns ha animat pera poder-lo dur un dia triomfant. Donchs algú l'ha donat; sigui qui vulgui, ab ell glorifiquem el fet. Y si trobem una llegenda hermosa, molt antiga, en que'ns descriu al coratjós comte Jofre enamorat de la nostra terra, que demana per tot premi al sobirà Carles *el Calvo* llegar son escut a sos estimats vassalls, escut que li va esser concedit ab la propria sanch que brollava de ses ferides, ¿per què no l'hem d'admetre aquesta llegenda? Enhorabona que l'història severa oposi sos dubtes, més per damunt d'ella hi batega l'ànima de la raça, que no's fixa sols en lo consignat en un pergamí, en l'inscripció d'una làpida, en la prosaica cronologia, sinó en tot allò qu'indecís y esfumat viu ab ella fent-li d'ambient, aont en vagarosa harmonia s'hi confonen els clarins de la victoria, el traquetejar de l'industria y del comerç, la gatzara de la festa, la pregaria de l'iglesia y les manifestacions totes de la vida d'un poble.

Pera fer-se càrrech de la supervivencia y de l'universalitat de les llegendes, bastarà fixar-se en una molt popularisada a Catalunya y per tot arreu. Me refereixo a la de Sant Jordi, transmesa oralment desde qui sab quan y gravada en làmines, glosada de mil maneres, estampada en goigs, pintada en retaules, esculpida en capitells y esplèndidament brodada en el celebèrrim frontal, obra del sigle XV atribuïda a n'en Sadurní, que cada any s'exposa en la nostra capella de la Real Audiencia per la diada del Sant. Tots l'haureu vist: representa al jove guerrer cavalcant y llança en mà embestint coratjós al monstre, que surt de la cova passant pel damunt de les calaveres y ossos dels bèns y persones per ell devorats y

que li han sigut entregats pera aplacar-lo; en segon terme hi ha la filla del rey agenollada en actitud d'orar, mentres a l'esquerra, desde'ls murs del palau, els pares d'ella, voltats de personatges principals de la Cort, contemplen ab la més gran angoixa'l resultat d'aquella lluita descomunal que'ls ha de lliurar del terrible dragó, salvant-los ensems la benvolguda princesa.

És una de les concepcions humanes que més genuïnamment demostren l'esperit de l'Edat Mitjana cavalleresca y religiosa per igual. La tradició basada en la llegenda hagiològica del príncep Jordi de Capadocia (3), encara que d'origen oriental, s'ha anat escampant per tot, y lo meteix és venerat el Sant Patró aquí y a Gènova, països catòlics, que a Rússia, aon són cismàtics, que a Inglaterra y a Alemanya, que són protestants.

La síntesis de la llegenda catalana és aquesta: En època llunyana y pe'ls voltants d'una ciutat quin nom's calla, va aparèixer un drach monstruós, especie de cocodrill ab ales qu'a son pas tot ho destroçava y que va estemordir a tota la gent de l'encontrada, obligant a fugir als uns y a ficar-se a la ciutat murada als altres. Com no's tractava d'una aparició passatgera, varen determinar anar a matar el drach uns quants guerrers, que varen esser devorats pe'l monstre, y no tenint ja a qui menjar se va disposar a atacar als de dins. Reunits el rey y'l poble, se va acordar que cada dia s'entregaria una víctima, la que la sort designés, y aixís se feya fins qu'un dia va tocar a la meteixa filla del rey, donzella bellíssima dotada d'un cor d'àngel, que no va voler acceptar el sacrifici voluntari que varis havien proposat d'anar-hi en comptes d'ella, ni'l propòsit dels cavallers d'anar col·lectivament pera exterminar al drach. A trench d'auca, tota vestida de blanch y ab la cabellera extesa, va sortir resignada ab sa sort a esser presa del drach, quan de sobte veu a Sant Jordi cavalcant en cavall blanch qu'anava a salvar-la. No's va fer esperar el drach, qu'ab terribles bramuls y llençant foch pels nassos, va escometre, abraonant-se, al Sant valerós, qui li va clavar la llança sota l'ala esquerra, ferint-lo al bell mig

del cor. La princesa, que mentrestant pregava a Déu pera que dongués la victòria al seu inesperat salvador, obeint a l'indicació d'aquest, se va treure'l cinturó de seda, ab el que'l cavaller va lligar el drach y, agafant l'altre cap, va arrossegat sense gens d'esforç al monstre fins a la ciutat, en testimoni del miracle y pera restabliment de la calma de tot-hom. Les festes que's varen celebrar ab tal motiu varen esser esplèndides, y moltes mercès varen esser donades a Sant Jordi, en qui's va reconèixer al desconegut deslliurador de la princesa, que va desaparèixer com per encantament aixís que va haver hagut lligat al drach.

Aquesta tradició's veu repetida en moltíssimes ciutats d'Europa y fins de fóra; això sol ha de fer pensar y no s'hi ha de veure donchs la senzilla narració d'un fet més o menys prodigiós, exaltat per l'imaginació popular, per la vanitat patriòtica o pel fervor místich. Y aixís com a Sant Geroni se li dóna per atribut un lleó, tal vegada representant l'energia de son istil, y a Sant Tomàs d'Aquino se'l representa aguantant un càlzer ab l'hostia, referint-se a l'ofici del Sant Sagrament, que ell va compondre, bé's pod admetre'l drach com a símbol de l'idolatria, que tant a mort va combatre Sant Jordi; de la meteixa manera's complavia l'emperador Constantí que'l pintessin portant la creu y matant a llançades el dragó infernal; de la meteixa manera l'emperador Segimon va establir l'ordre del «Dragó vençut», ab el que's simbolisava la doctrina d'En Joan Hus y d'En Geroni de Praga, anatematisada en el Concili de Constança.

El dragó de Sant Cir, de la llegenda de Génova, ha sigut interpretat com a símbol de l'impietat y del llibertinatge, dels que tantes vegades va triomfar-ne'l Sant. No falta tampoch qui en la representació iconogràfica de Sant Jordi treta d'en Voragine hi veu no més una escena de caça; pero l'opinió general és que's tracta d'una reminiscència del mito solar.

Fins s'ha arribat a pendre'l drach com a símbol dels terribles aiguats que devastaven tota una encontrada, per-

què fiant-se d'etimologies que quan no se'n sab prou tot ho poden dir, s'han trobat rius, torrents y llachs ab noms que s'assemblaven als de serp o drach. Aixís, En Servin, en l'«Historia de la ciutat de Ruan», diu que'l miracle de Sant Romà matant la gargulla o drach monstruós no és més que l'alegoria de fer encauçar el Sena, qu'amenaçava ab un gran aiguat.

Més, saltem sigles y terres y anem a trobar variants de la meteixa llegenda. Som a Tessalia, en l'edat heroica: Jason brega ab son cunyat Pelias pera que li restitueixi'l trono que li ha usurpat, y, no poguent-ho conseguir, segueix son consell d'anar-se'n a la Còlquida a buscar el tant renomnat vedellet d'or, ab lo que no sab veure que lo que vol és desfer-se d'ell. Reuneix a una colla de guerrers ardits, quins noms omplen la Mitologia y l'Historia primitiva gregues, y, embarcant-se ab l'«Argos», se'n van pe'l Mar Negre a la conquesta del tresor preuat. Arribats a la terra de Colcos, ab ajuda dels encisos de Medea, a qui Jason havia donat paraula de casament, s'apodera del vedellet d'or, degollant al drach que'l guardava. Deixem estar a la parella feliça y anem-se'n a Etiopia, aon veurem la reina Cassiopea, tant vanitosa que's creu ser més bella que les meteixes Nereides filles de Neptú. Aquesta presumpció és terriblement castigada pel déu de les aigües, qu'envia un monstre que tot ho destrueix, y pera calmar-lo's fa precis immolar a la meteixa filla dels reys, a Andròmeda. Ja gairebé l'animal monstruós la té, quan apareix Perseu a cavall del Pegàs, y la deslliura, casant-s'hi després. En una altra ocasió, enutjat Neptú perquè En Laomedont, rey de Troya, li havia faltat a la paraula, envia un monstre pera que'n prengué venjança; l'oracle designa desseguida a la meteixa filla del rey, Hesiona, pera esser sacrificada al furor del monstre, salvant-la d'una mort segura Hèrcules. Donchs en aquestes llegendes mítiques, En Salverte y altres hi han vist no més la personificació de les constel·lacions Perseu, la Ballena o la Serpent y la Corona, atesa la posició relativa en llur curs aparent.

Ab el meteix fons podem anar recullint variants del mito: Apolon ab sa primera proesa, fent ús de les sagetes que li va donar Vulcà pera matar a la serpent Pitó (4), que vol devorar a Diana. Per l'istil veurem al Bel·lerofon ab la Quimera (5), Edip ab l'Esfinx (6); y, passant a la mitologia germànica, a Sigurd ab el dragó Fafnir (7); en la persa, a Feridun (8) matant el monstre, pera arribar a la mitologia india, aont el déu Indra extermina la terrible serp Ahí, que, com diu un troç d'himne del Rig-Veda endreçat al dit déu y que copio de segona mà: «Aixís que tu vares néixer, oh Indra!, vares esporuguir als homes. Tu ets, oh hèroe!, el qu'has esbocinat ab el llamp a la serpent que jeya a la vora dels rius que corren!»

Y aixís el Sant Jordi encunyat en el revers de les lliures esterlines que circulen per tot el món, la creu vermella damunt fons d'argent que esmalta l'escut de la nostra Diputació, alternant ab les quatre barres en el blasó de Barcelona, y les inspirades notes del tema musical del dragó Fafnir que surt en el «Sigfrit» d'en Wagner, iniciat ja en «L'Or del Rhin», estan vinculats, encara que remotament, en la successió del dia y de la nit y el mito elevat a dogma per l'himne del Rig-Veda.

* * *

Una *rondalla* (9) no és tant sols un entreteniment pera la quitxalleta, sinó qu'encara ho és més pera'ls grans, que poden assaborir aixís aquest doll abundós y may estroncat de l'imaginació dels pobles, sent-ne a l'ensems una part precisa de la mitografia. Els germans Grimm, en Lenormant, en Max Müller, en Gaston Paris, en Gubernatis, en Teòfil Braga, en Comparetti y mil altres quins noms són prou coneguts per tot arreu, s'hi entretenen ab les rondalles; com aquí ho han fet principalment en Maspons y Labrós y mossèn Antoni M.ª Alcover.

Aixís com els paleontòlechs ab uns quants ossets sen-

cers y fins ab fragments informes reconstitueixen animals antediluvians, monstruosos per nosaltres avuy en dia, els mitòlechs moderns ab les rondalles troben els mitos primitius y van reconstituint la religió, les costums, l'organissació social, en una paraula, d'aquelles èpoques tant reculades que se les coneixia vagament fins fa poch ab el nom de prehistòriques y qu'ara han entrat al domini de l'història positiva, sense cronologia, és veritat, més ab el segell propi y característich que no's pod confondre ab cap altre. Per això diu molt oportunament en Hahn en el pròlech de son aplech de «Rondalles gregues» que l'història de la filosofia, en tant qu'és considerada com història del desenrotllament del pensament humà, ha de partir de les concepcions primitives de l'humanitat, que solament'ns han sigut conservades en les rondalles y llegendes. En els començaments de les societats, les rondalles són heroiques, confonent-se ab els llibres sagrats, y tracten de l'origen dels déus y dels pobles. Més tard, glosen el tema originari, engrandeixen els assumptes y la fantasia desenrotlla'ls fets sobrenaturals dels hèroes, ab prolixitat de detalls y intervencions meravelloses, naixent la mitologia en l'antigor y la llegenda hagiològica en l'edat mitjana. En l'edat moderna la vida real hi va prenent part, y lo meravellós hi és exposat allavores com ornament pera fer agradable la narració; no precisament pera que's tingui per dogma o sigui tant sols cregut, sinó pera fer-ne una obra artística de fantasia, sense més transcendència.

Els antics ja coneixien tots els gèneros de rondalles, més desdenyaven el popular, o sigui'l contat a les criatures per les mares y mainaderes; però's troben innombrables vestigis en els llibres sagrats y poemes primitius, com el «Râmâyana» y «Mahâbhârata» a l'India, l'«Iliada» y l'«Odisea» a Grecia y en els papirus d'Egipte.

De la nostra civilissació greco-llatina's pod dir que'l primer col·leccionador de rondalles va ser en Parteni de Nicea, mestre de Virgili, qu'ab el nom d'«Aventures d'Amor» en va reunir 36. En Conon ja n'havia aplegades unes quantes, però se'n va perdre l'obra y un fet que d'ella

en cita En Foci's troba més tart en la «Legenda àurea» d'En Voragine, y en el «Don Quijote de la Mancha», d'En Cervantes (10). Les rondalles milesianes col·leccionades per l'Aristides Milet a la ciutat del meteix nom, 's varen perdre també, encara que la moral hi va guanyar, segurament. Una d'elles era «L'Ase», d'En Lluci de Patras, engrandida y embellida en el sigle II per En Lluci Appuley, escriptor llatí al fer «Metamorfosis o L'Ase d'Or».

A Roma hi havien els *fabulatores*, que's guanyaven la vida recitant faules y rondalles, y el meteix August sovint els feya anar a son palau pera escoltar-se'ls y aixís poguer dormir fàcilment. Més ab seguretat que no contaven pas les rondalles populars, sinó les degudes a l'enginy dels literats, encara que algunes fossin tretes de la tradició oral. En els escrits del meteix Llucià se n'hi veuen vestigis, com, per exemple, els anells màgichs d'En Timolaus, dotats de propietats meravelloses; el pou fet a la Lluna, desde aont's vey a se sentia tot lo qu'aquí a la Terra's feya, etc.

Que les rondalles tenen importancia, és no més cosa de dos sigles ençà. L'any 1607 En Carles Perrault va publicar els «Contes de fées o Contes de la mère l'Oie» col·leccionats en número de vuit (11) y en nom de son fill Perrault d'Avrancourt. Varen tenir un gran èxit en les tertulies literaries, aont hi havia l'única gent il·lustrada d'allavors, entusiasmant-s'hi totes les dames, que ben aviat varen dedicar-se a aplegar rondalles de per tot arreu. Aixís se va anar reunint molt material, y cotejant-lo's va veure les analogies que presentava, suggerint als germans Grimm l'aplech titulat «Kinder und Hausmärchen», publicat en 1812-13, al qu'hi varen aportar a més el grandió cabal que tenien de coneixements filològichs y mitogràfichs, inaugurant ells la Rondallística científica y fundant l'escola d'interpretació que ara s'anomena mitològica y meteorològica. Perquè una rondalla qu'absorbeix tota l'atenció d'una criatura fent-la seguir ab interès creixent el descapdellament de l'acció, indica als iniciats un origen fetiquista, politeïsta o monoteïsta y l'influència

de les civilitzacions posteriors que l'han anada transformant. Per ser un assumpte tant interessant és que'ls tractadistes que se n'han ocupat de ferm han adoptat diferents criteris d'interpretació. No és pas ocasió d'analitzar-los aquí aquests sistemes: admirem de la mateixa manera als partidaris del *mitològich* que volen totes les rondalles d'origen arià y derivades dels antics mitos, qu'als de la *transmissió de poble a poble* que rebutjant els mitos no veuen en les rondalles més que les primeres faules imaginades ja en tots els detalls pels arians nòmades de l'India primitiva; qu'als de l'*antropològich* que no hi veuen més que la supervivència dels habitants y religió de l'home prehistòrich de tots els països, qu'als de l'*històrich*, ab tot y qu'ha caigut en descrèdit, suposant als hèroes de la rondallística popular com veritables fantasies de personatges que realment han existit; y, per últim, qu'als del *mitològich conciliador* que reconeix l'origen indià de moltes rondalles transmigrades, a la vegada que'l qu'en podriem dir espontani, per la predisposició de tots els pobles de la mateixa raça a interpretar anàlogament els fets semblants.

Pera arribar a n'aquestes conclusions, s'han fet uns treballs eruditíssims, obres colossals de paciència benedictina, fonamentades ab els coneixements científichs auxiliars de l'història, que constitueixen un dels títols més honrosos de la nostra època y del progrés actual.

Al combatre's els partidaris d'un sistema ab els altres és quan se fa la llum en materia tant difícil y tant fosca; el baró de Walckenaer, evemeria convençut, que's va esforçar en demostrar que la coneguda rondalla de Barba-Blava era l'història desfigurada del mariscal Gil de Raíz, penjat a Nantes en 1440, va donar peu a desfer sos arguments, que no eren gaire convincents (ja que del procés del mariscal no se'n desprenia haver assassinat cap dòna, sinó haver comès diferents crims, encara, si cab, més execrables), y, més que tot, a tractar d'interpretar de manera ben clara'l sentit tant embrollat de la narració fantàstica. El resum d'aquesta rondalla, aplegada per en Perrault, és el següent: En Barba-Blava, anomenat aixís pe'l color de

la barba, era un senyor feudal tirànich y cruel, immensament rich qu'havia assassinat a sis mullers, y quan li anava a succeir lo mateix a la setena, va ser auxiliada per dos germans seus, matant al marit sanguinari. L'interpretació que donen els partidaris del sistema mitològich és aquesta: En Barba-Blava representa Indra, déu del firmament blau, possessor d'immens tresor de llum daurada, qu'en el curs d'una setmana mata set aurores belles, simbolisant els dos germans o béls Açwins, o béls crepúsculs.

Seguir a Mr. Cosquin, col·leccionador y comentador de les rondalles populars lorenenses, en ses lluminoses disquisicions provant la transmissió de poble a poble, en tot y que destrueixen l'encís dels mitos y que's faria mal en rebutjar-los tots, és descobrir un nou camí. Segurament que no és el més dret; més un cop ben orientats, ja's marcarà la dreuera. Una de les peçes de convicció d'aquest autor és la rondalla qu'a Lorena's coneix ab el nom de «Tapalapautau», y aquí ab el d'«El tovalló, l'ase y la porra», que resumit és aixís: Un pobre home casat, carregat de fills y de miseria, va atrapar en el troç aon treballava un corb que se li menjava'l dinar, y a cambi de perdonar-li la vida va rebre un tovalló que, dient-li: «Fes lo que sabs fer», presentava una pila de menjars escullits. Deixada la penyora en un hostal pera que li guardessin, l'home, que no pecava de vivor, va advertir que no diguessin les paraules màgiques, que, és clar, varen ser dites al tombar aquell l'esquena; y, convençut l'hostaler de l'eficacia del tovalló, va resoldre cambiar-lo per un altre, quin cambi no va ser advertit per l'amo. Aquest, a l'arribar a casa seva, va fer la prova inútilment, y, creyent-se víctima d'un engany del corb, a qui guardava en garantia de l'èxit, va anar disposat a matar-lo, obtenint un ase que donant-li favons feya monedes d'or. L'hostaler va substituir-lo també per un altre ase, y, amenaçat novament el corb, va donar-li una porra, qu'al sentir de boca de l'hostaler la frase miraculosa, va començar a pegar de valent a tort y a dret, fins que son amo va haver de compareixe-hi,

aturant-la, a condició de restitució de les dues coses robades. El rey, avisat de qu'un home mort de gana, de sobte havia passat a l'opulència, creyent que allò sols podia ser obra d'un crim, va ordenar que'l penjessin, y en sos últims moments el sentenciat va demanar que li deixessin fer un petó a la porra, lo qual, sent-li concedit, va donar marge a una escena semblant a la final de l'hostaler, acabant ab el perdó del rey, qui, a més, li va concedir sa amistat.

No hi ha dubte que aquesta rondalla enginyosa és de les més infantils: tant-se-val. Ella ha servit pera afermar a l'esmentat Mr. Cosquin en sa teoria de transmissió per via directa y històrica, després d'anar seguint cada tipo rondallístich d'edat en edat y de poble en poble fins arribar al breçol del Folk-lore y de la nostra civilització a l'Índia; mes no en sa edat mitopeica, sinó en la que presentava ja un brillant esclat de civilització que l'història consigna y'ls poemes canten ab admirable poesia.

Fa poch que vaig ocupar la vostra atenció durant una conferència, explicant-vos la popular rondalla de «N'Estel d'Or», «La Cendrerà», «La Cendrosa», «La Venta-Fochs», «La Bufa-Fochs», «Carrinyoch» y altres noms ab qu'és coneguda la pobra noya deixada a recó pe'ls seus pares, que compareix al ball del rey vestida d'una manera riquíssima per obra d'encantament, acabant per casar-se ab el príncep, després de comprovat que era ella la que en sa fugida havia perdut una sabateta, perquè no hi havia cap més noya que tingués el peu tant petit. Aquesta rondalla se la trova per tot: és la més generalisada y se'n coneixen més de quatrecentes variants, poguent-se-la seguir per tots els pobles y totes les èpoques, fins a les més reculades, donant la solució als partidaris del sistema mitològich un himne del «Rig-Veda», que interpreten aixís: «La Cendrosa», arreconada entre les cendres, és una Aurora eclipsada pels núvols qu'arriba a escampar el sol-ixent o sigui'l príncep jove que s'hi casa. Y tant serà pe'l cas que la tradició la fassi originària d'Egipte y conservada per Estrabó ab el fet de la cortesana casada ab Psammètich,

qui trobant-se a Memfis administrant justícia, una àliga li va deixar caure al damunt una sabateta hermosa, presa d'entre la roba mentres aquella s'estava banyant, y admirat el rey tant de l'elegància de la penyora com de l'acció del àliga, va fer buscar per tot el reyalme a la mestressa de la sabata, que va resultar ser Rodope, ab qui's va casar; els desentranyadors de mitos hi veuran lo meteix. Més desvirtuada, ab relació a la rondalla actual és la tradició de la Grecia antiga, derivada directament de l'egipcíaca, que diu qu'Àfrodita s'estava banyant en el riu Aquelous, quan Hermes, al veure-la, se'n va enamorar, fent endur-se els vestits per l'àliga y obtenint aixís que la deessa accedis a sos desitjos pera recobrar la roba. En De Gubernatis, que té una imaginació prodigiosa, hi veu aquí al cap-vespre (Àfrodita) ficant-se cap a la fosca (Aquelous o riu del vespre), a Hermes (els últims raigs del sol ponent) y l'àliga (l'aucell de la nit).

Al seguir, donchs, una rondalla, una tradició qualsevol en sa peregrinació pe'l món, no és pas satisfer una curiositat, sinó qu'és anar veient la transformació de l'esperit humà, vivint en certa manera'l meteix medi ambient, qu'és sols aixís com se pod treure profit de l'història.

¿Qui havia de dir que la rondalla pagana del jove que posa l'anell a l'estatua de Venus, quedant-hi casat ab exclusió de tota altra dòna terrenal perquè la deessa clou la mà y no se li pot treure la joia simbòlica, havia de passar a ser un miracle de la Mare de Déu?

En la cantiga XLII del rey Alfons *el Savi*'s veu repetit exactament el meteix cas, molt popular a Alemanya, que posteriorment ha inspirat al baró d'Eichendorff la novela «L'estatua de marbre», a n'En Pròsper Mérimée «La Venus d'Ille», que'l poeta Heine intercala en «Els Déus en el desterro», prenent l'assumpte de l'obra «De Monte Veneris», d'En Kornmann, y, encara que no més de pura semblança, s'ha de veure'l fet en la novel·la d'En Maurici Sand, «Callirhoe», y en les «Disquisiciones mágicas», d'en Martín del Río (12), ab lo que s'observa l'estreta relació

qu'hi ha entre lo popular y lo literari, sent-ne'l primer, doll constant d'aigua que fertilisa'l terrer de l'últim.

En el «Satyricon», d'En Petroni, hi ha una terrible sàtira contra l'inconstancia de les dònnes: «La matrona d'Efeso», aquella viuda desconsolada que vetlla la tomba aont hi ha'l cadàver del seu marit, qu'aviat entrega pera substituir el còs d'un lladre penjat que'l centinella s'ha deixat pendre en un moment de descuit comprensible, descuit que'ls fa oblidar, a ell, el manament de deixar-se pendre'l cadavre baix pena de sa propria vida, y a ella'l greu dolor que l'abatia.

Res de particular tindria qu'en forma més cavalleresca's contés per Europa en l'edat mitjana (13) y ab més cruesa hagi anat passant en boca del poble; però l'estranyesa és grossa al veure reproduïda exactament la rondalla a la Xina (14), brodada, això sí, ab una serie de detalls propis de l'Extrem Orient.

Y per l'estil se podrien citar a milers d'exemples, com el mito dels dos germans Sunda y Upasunda (15), que porta'l llibre sagrat de l'India, el «Mahâbhârata», que's troba en el «Râmâyana», semblant al de Bâlin y Sugrîva (16), y ab variants d'afecte indestructible o d'amor degenerat en odi, s transforma a Roma en el mito de Càstor y Pòlux (17), entre'ls kalmuks en Llum-de-Sol y Clar-de-Lluna (18), a Italia és la rondalla dels dos germans Cienzo y Meo (19), aixís meteix popular a Catalunya ab el nom de «Els dos bessons» (20) y coneguda probablement en tots els països.

La nostra època, que per naturalesa és antimítica, havia de trobar força detractors dels partidaris dels mitos, sobre tot després d'haver-se'n abusat tant ab una admirable gimnàstica intel·lectual; y l'escola antropològica va aparèixer en el camp de la lluita ab noves armes, manada per Mr. Lang, qui sosté que les rondalles populars no són més que'l desenrotllament d'idees concebudes de la meteixa manera per tots els pobles primitius del món, que no trobaven explicació als fenòmens naturals que per ells eren meravellosos. Se comprèn que veyent néixer una papellona d'una crisàlida, un pollet d'un ou o una planta d'una

llevor insignificant, fessin sortir un cavall d'una avellana o un vestit d'una nou; se comprèn aixís meteix que tots els pobles, dotant d'una intel·ligència a les coses que's mouen y personificant-les, vegin en el llamp l'ira d'un déu, en la tempestat, que tot ho malmet, l'obra de l'esperit maligne; en el vent, que tot s'ho endú, un gegant poderós que vola arreballant els arbres; en el ressò, un ser invisible que escarneix, y aixís per l'istil. Es clar que hi ha certa comunitat d'idees entre'ls homes, perquè al cap y a la fi, essencialment, poch se diferencien els uns dels altres; però'ls exclusivismes extremats fan més mal que bé a les teories. Molt hi ha d'aprofitable en aquesta, més no sempre té raó; no tot són aquells terribles devoradors de criatures, que bé poden ser reminiscències del canibalisme primitiu y encara qu'algun detall pugui pertànyer a la comunitat d'interpretació, ni és tota la rondalla, ni per això s'ha de negar sa possible transmissió.

El sistema antropològich s'explica perfectament per les antigues costums de bodes, l'immortal rondalla de l'«Amor y Psiquis» (21) que l'Appuley posa en «Les Metamorfosis» o «L'Ase d'Or». Ben segur que'l bisbe de Cartago Fulgenci no se n'hauria pas convençut d'una cosa tant senzilla, perquè ell va desmenuçar enterament l'alegoria, que per cert trobava d'un gran sentit moral y hi veyia la que ara compendí perquè l'assumpte és escabrós: el món (la ciutat de que's parla primerament); Déu y la materia (el rey y la reina); la carn, la llibertat y l'ànima o sigui Psiquis (les tres filles); la concupiscència, que vol perdre l'ànima instigada per l'amor fisich (l'Amor esperonat per sa mare Venus, presentant-se a Psiquis); el descobriment de la flama del desig, que crema y acaba per imprimir la taca del pecat original (l'episodi de la llantia acostada pera veure al suposat monstre que's desperta ab la cremor de l'oli bullent que li cau damunt), y la perdua dels tresors de virtut que treuen de la casa de Déu exposant a les desgracies de la vida (abandono de Psiquis, per qui comença un veritable calvari de penes y tortures).

Per això'l sistema mitològich conciliador admet el

mito y la tendencia a que'ls pobles d'origen comú s'expliquin determinats fenòmens d'idèntica manera y per lo tant una semblança en les concepcions, que després se van transmetent ab l'emigració, assimilant-se al medi aon viu la raça y modificant-se considerablement, perquè la melangia dels països boirosos no pod pas impressionar de la mateixa manera que l'inacabable estepa gairebé erma, o la platja riallera del mar llatí o bé la vall frondosa tapiçada de flors.

* * *

La *faula*, que mitjansant la ficció alegòrica dóna una ensenyança moral, l'hem d'entendre atenent-nos a son fons y prescindint de si és en prosa o en vers, forma que rares vegades se conservarà folk-lòricament; de si és *apòlelech*, o sigui aquella en que's fa enraonar als animals y sers inanimats o *paràbola*, en la que no més intervenen persones; y, encara ab més propietat, fent cas omís dels interlocutors y mirant sols el simbolisme de la narració, procedint per analogia entre lo contat y l'idea que's tracta de fer ressaltar. El poble no s'entén d'apòlechs ni paràboles: són pera ell termes estranys, buids de sentit.

La *faula* és una rondalla curta ab l'aplicació moral o sigui una ensenyança de bona conducta exposada en forma agradable, y és tant natural al poble, que no té manera de coordinar sobtadament les idees fent raonaments trascendentals, que d'ençà que hi va començar a haver una mica de cultura hi deu haver hagut la *faula*; no havent-se d'anar a buscar son origen, com molts pretenen, a l'esclavitut, que pera cantar les veritats impunement al senyor inhumà, l'esclau de talent apel·lava a la ficció.

Tal és l'aplicació de la *faula*, que per això se n'ocupava tant oportunament Plató en son llibre *La República* al parlar de l'educació que s'ha de donar als fills, recomanant que se'n fes una selecció pera anar-los formant l'es-

perit (22); advertint que'l nom de faula era allavors genèrich y volia dir narració.

Y pera'l cas tant és la faula en la forma primitiva d'en Bidpay a l'India, com del cèlebre aplegador Isop, que la va perfeccionar a Grecia, com d'en La Fontaine, que la va vestir a la moderna. Això és més del domini de la Literatura que del Folk-lore; el poble recorda més bé encara que no més sigui en síntesi una xabacana traducció en prosa de les faules d'Isop, qu'una polida y ben versificada d'en La Fontaine. Per això, a força d'anys y de sigles, les isòpiques han vingut a augmentar el tresor de la tradició popular. L'efecte que va fer en Meneni Agrippa, delegat pel Senat romà, al recitar l'apòlech dels «Membres y el ventrell» calmant al poble, que s'havia retirat al Mont Sagrat, és humà a tot ser-ho y prova la virtualitat de la faula, com molts altres casos que cita l'història (23).

Els que creuen que les faules no són populars s'equivoquen. Naturalment que n'hi han moltes de literaries que'l poble no sab o no perpetúa; però unes en forma de cançó, altres d'acudit, altres de rondalla y altres no més que de refran o proverbi, són transmèses de pares a fills y aplicades en mil ocasions de la vida, aixís reconeixin l'origen de Bidpay, Isop, Demetri de Falera, Babries, Fedre, Lokman, l'arxiprest d'Hita, Corrozet, La Fontaine, etc. Si és molt difícil saber de qui és l'idea, aquesta generalment és popular y els faulistes l'aprofiten, assimilant-les al gust del poble y de l'època. L'estudi de la transmigració de la faula és una de les coses més hermoses y més instructives del Folk-lore, qu'ha donat origen a un llibre d'en Max Müller, aont estableix la genealogia de la conegudíssima faula d'en La Fontaine titulada «La laitière et le pot au lait», la que, com és sabut, se'n anava lleugera y ben depressa cap a la vila fent-se'l pian de comprar un centenar d'ous ab el produit de la llet y fent-los covar, la venda dels pollets n'hi donaria prou pera adquirir un garrinet, que, ben engreixat, dels diners que'n faria'n podria comprar una vaca, y al cap de poch tindria també un vedell

que saltaria entre-mig del remat; al pensar-hi ella, també salta d'alegria, cayent-li'l pot y escampant-se-li la llet, ab lo que veu perdut en un moment el vedell, la vaca, el porch y la llocada, anant-se'n tota trista a excusar-se a son marit.

Aquesta faula, coneguda avuy en dia en totes les llengües, va examinant-la en Max Müller en ses diferents aparicions y variants, sigle per sigle, fins arribar a la dèu abundosa del Folk-lore, a l'incomparable Pantxa-tantra o Pantxo-pakhyana, aplech fet per un brahman, de moltes faules del Mahâbhârata y d'altres llibres búdhichs.

L'original s'ha perdut; però en el sigle VI el rey de Persia Cosroes Nushirvan va fer fer al seu metge Barzuyeh una traducció en pelvi, antiga llengua persana, que's va titular «Kalila y Dimna», de la qual en el sigle VIII, baix el califat d'Almanzor, en va fer una versió aràbiga Abdallah-ibn-Almokaffa, que va esser traduïda en grech en el sigle XI, en persà en el XII y en el XIII en llatí, en hebreu y en castellà en l'aplech fet en 1251 d'ordre de l'infant D. Alfons, titulat aixís meteix: «Calila é Dymna», aon la nostra lletera és un «religioso que vertió la miel y la manteca sobre su cabeza». No és propri d'aquest lloch mencionar tant sols les traduccions successives (24); la qüestió és fer constar que may se perd de vista la lletera actual, qu'en el seu origen era un brahman anomenat Svabhâvakripana que, captant captant, havia arreplegat una pila d'arroç, part del qual li va servir pera menjar y del restant va omplir-ne un pot que'l va penjar al costat del llit, a la paret; y, fixant-hi'ls ulls tota la nit, va començar ab fantasies de que, si venia una fam (tant general a l'India), pe'l cap més baix aquell arroç li valdria un centenar de rupies, ab lo que'n podria comprar un parell de cabres, obtenint-ne successivament un remat y ab el product vaques y vedells, més tard búfalos y ases y per fi cavalls, que li proporcionarien una riquesa prou pera construir-se una magnífica casa que determinaria a un brahman rich a donar-li per muller sa filla hermosa y d'un dot considerable, que'l faria pare d'un noy a qui anomenaria Somasarman; el brahman, tot

il·lusionat, ja's figura veure'l nen corrent cap a ell pera que'l fassi saltar damunt dels genolls, y pera no distreure-s de la lectura que l'ocupa diu a la seva dòna que'l prengui; més ella, atrafegada ab algun quefer casolà, no'l sent, y ell, amohinat, s'aixeca pera donar-li una puntada de peu, que, efectivament, dóna y trenca'l pot, tombant-se-li al damunt l'arroç, que tot l'enfarina, fent exclamar a l'autor: «Qui fassi projectes insensats pera'l pervenir, quedarà tot empastifat de blanch, com el pare d'en Soma-sarman».

ROSSENDO SERRA Y PAGÈS

(Acabarà)

NOTES

(1)

I. CONCEPÇÕES FETICISTAS. (*Peculiares aos povos selvagens e persistentes nas Civilisações kuschitas e mongoloides*):

- a) Comparação por diferença *Fabula* { Lapidarios. — Viridarios.
— Bestiarios. — Astrologia,
Animismo ou transição my-thica.
- b) Persistencia d'esta concepção com intuito moral e forma litteraria. *Apologo.*
- c) Dissolução popular em Locuções proverbias e referencias allusivas *Anexim.*

II. CONCEPÇÕES POLYTHEISTAS. (*Das Sociedades rudimentaes, apparecendo desenvolvidas nas Civilisações semiticas e áricas*):

- a) Mythos antropomorphicos *Contos* { Do Sol, da Aurora e da Noite.
Do Ceo, das Nuvens e das Estrellas.
Dos Dias e dos Crepusculos.

Comparação por analogia:

- 1.ª — Domestica (*Enigmas*).
- 2.ª — Nacional (*Epopéa*).
- 3.ª — Sacerdotal (*Theogonia*).

- b) Mythos antropopathicos. *Epopéa* { O Sol hibernal e estival, ou o Joven heroe que morre e resuscita. (*Achilles, Sigurd.*)
A Primavera, ou a donzella raptada. (*Sita, Helena.*)

III. CONCEPÇÕES MONOTHEISTAS. (*Das Sociedades superiores em que preponderam as ideias abstractas*):

- a) Obliteração dos themas mythicos entre o povo Casos } O Principe, A Donzella, A Velha, O Thesouro, O Lobo, O Ogre.
- b) Renovação pelas fórmulas litterarias. *Novellas e Lendas.*
- c) Mythificação racional na comparação por plausibilidade. *Exemplos e Parabolas.*

Esquema de la classificació novel·lística popular segons el pensament d'En Tylor, tret de l'introducció (pàgs. XLVI y XLVII) a *Contos tradicionaes do Povo portuguez, com um estudo sobre a Novellistica geral e notas comparativas*, Teòfil Braga.—Porto.

(2) Pera estudiar ab fruit les llegendes, crech que s'hauria d'establir la divisió de *mitiques*, per exemple la d'Hèrcules; *històriques*, per exemple la de Jofre'l Pilós, y *hagiològiques*, per exemple la de Sant Jordi.

(3) Segons la tradició, deslliurà a Margarida, filla del rey Servi de Lidia, quan anava a ser devorada pel monstre a la vora d'un llach. Va ser tant esforçat cavaller com bon cristià, y després de diferents martiris va ser decapitat d'ordre de Dioclecià, a Nicomedia, el 23 d'Abril de l'any 303.

El culte a n'aquest Sant se va estendre baix la dominació de Constantí I, y va anar prenent tant increment, qu'ha sigut el tema més glosat en totes formes, d'entre'ls innombrables que la fe cristiana ha atribuït als Sants.

Fóra cosa de may acabar si s'havia d'anar a comptar les iglesies que li han sigut dedicades, les pintures, gravats, esculptures y composicions literaries qu'ha inspirat. Basti citar no més que després de la «Legenda aurea», d'En Voragine, a últims del sigle XIII, en la que's representava al Sant matant al dragó, s'han fet les pintures murals d'una capella de Padua (Avanzi) y de l'oratori de Sant Jordi de Venecia (Carpaccio), representant els principals passatges de la vida del Sant, els diferents quadros d'En Rafael (museu del Louvre, etcètera), d'En Tintoretto y del Dominiquí (National Gallery), d'En Pau Veronés (a Verona), etc., els diferents gravats d'Albert Dürer; la cèlebre estatua d'En Donatello (en l'iglesia d'Or-Sant-Michele a Florencia), etc., etc.

A més, en diferents èpoques, s'han instituit a Europa nou ordres de Cavalleria, que totes duyen el nom del Sant.

No deixa de ser curiós qu'a Sardenya hi ha un Sant Jordi nascut a Càller y mort a Suelli, sent bisbe en 1117, que deslliurà a la parroquia de Santa Andrea d'un terrible dragó que tot ho malmestia y devorava'ls habitants.

(4) **Pitò.** Dragó monstruós, fill de la Terra, que tenia cent caps y cent boques, per aon vomitava les flamarades. Guardava l'oracle

de la Terra en la font de Castalia. Havent sabut aquest monstre que'l fill de Latona volia arrebatat-li son poder, va tractar de matar a n'aquesta deessa; però no poguent-ho aconseguir perquè Júpiter l'havia amagada en l'isla Ostigia, se va retirar al mont Parnàs, aont Apol, als quatre dies d'haver nascut, el va matar disparant-li ses sagetes, proesa en la que va pendre part la meteixa Diana.

(5) **Quimera.** Fillà de Tifon y d'Equidna, era originaria de Licia; monstre espantós de força proverbial, qu'Homer la pintà ab tres caps, un de lleó, un altre de cabra y un altre de dragó; suggeria als grechs l'idea dels efectes terribles y destructors de la tempestat, sent-ne les flames que vomitava l'imatge dels llamps y centelles sortint dels núvols. Per això més tard, enllaçant la tradició ab les erupcions volcàniques, la Quimera va passar a ser un monstre subterrani de la Licia, que sotragava ab sos moviments y cremava ab les exhalacions de son halè. Un dels volcans de la Licia s'anomenava Quimera.

Bel'lerofon, ignocent de la sentència que pesava sobre seu per l'acusació infame d'Anteya, va presentar-se a Liòbatos, rey de Licia, qui'l va sometre a una serie d'empreses perillosíssimes, sent-ne la primera'l combatre la Quimera, a la que va vèncer. Se'l sol representar montant en cavall alat y llençant sagetes desde'ls aires o matant al monstre ab la llança.

La Quimera era un de tants monstres de la tempestat, com la Gorgona, el Minotaur, l'Hidra de Lerna y el Cacerber, exterminats pe'ls hèroes grechs. A la vegada, la Quimera y Ortros, variants d'un meteix ser monstruós, el núvol de la tempestat, germans, se varen unir y 'n va néixer el lleó de Nemea y l'Esfinx, de la meteixa significació etimològica de la serpente Ahí.

(6) **Esfinx.** L'esfinx grech (diferent de l'egipciach o *seshep*, que vol dir fer la llum) és un símbol solar y representa un faraó, com idea del Sol-ixent. No és pas, donchs, un símbol de la força y l'intel·ligència, com sempre s'havia interpretat (prenent al peu de la lletra la representació plàstica d'un lleó ajegut ab cap de persona); era un monstre ab còs de lleó, cara de dòna y ales d'auell, que vivia en el mont Pikion y tenia consternats als tebans, als que devorava si no endevinaven els enigmes que'ls proposava. El rey Creon, pera desfer-se'n, va prometre la mà de sa germana Yocasta y la successió al trono a qui matés l'esfinx, y Edip, coratjós, va acceptar-ho, anant-se'n a trobar-la y endevinant-li desseguida aquest enigma: «¿Quin és el ser que tenint una sola veu té successivament quatre peus al matí, dos peus al mig-dia y tres peus a la tarda, anant més a poch a poch com més peus té?» A lo que li va respondre: «Es l'home, que de noy s'arrocega anant de quatre grapes, de gran camina ab abdós peus, y quan és vell agafa'l bastó pera apoyar-s'hi al caminar». Vençut l'esfinx, va perdre tot son poder, y Edip el va degollar ab un ganivet, casant-se ab Yocasta.

(7) **Fafnir.** L'hèroe Sigurt o Sigfrit, armat ab l'espasa Balmunch y montant un magnífich cavall descendent de Sleipnir, mata'l dragó

Fafnir, se li menja'l cor, poguent comprendre així'l llenguatge dels aucells, y banyant-se en la seva sang queda invulnerable, excepte entre les dues espatlles, allí aon la sang no li havia tocat. Allavors conquista'l tresor y el país de Nibelunch, emportant-se'n la *tarnkappe*, que'l fa invisible, y li dóna força sobrehumana, després d'haver vençut al guardià Albrich.

(8) **Feridun.** Avuy en dia'ls perses se representen aquest hèroe com un deslliurador del jou estranger, ja qu'al regnat del bondadós Djemschid va succeir el tirànich d'un usurpador que durant mil anys va estar fent mal al país. Se'l representa ab dos serpents a l'espatlla y simbolisa l'invasió dels alarbs.

Feridun va matar el monstre, y al donar la llibertat a la Persia va poguer-hi regnar cinchcents anys, qu'han sigut de bona memoria.

Es el Traetaona del Zend-Avesta. reminiscencia del Tritavan dels Vedes.

(9) Segons mossèn Francesch Alegre, escriptor del sigle xv, la rondalla s'anomena aixís, «dita a rodando, perquè, rodant del començ a la fi, acaba sèns donar altre fruit». Per cert que'n parla en termes ben poch falaguers y la considera com una mena de faula propria sols de gent ignorant. En aquella època, de la literatura popular no se'n feya gens de cas.

El nom de *cuento de la vora del foch* és molt gràfich, referint-se al lloch més a propòsit pera contar les rondalles, com és a l'hivern, al voltant de la llar.

Les rondalles's podrien classificar en *meravelloses*, que respon al nom francès de «contes de fées»: *exemplars* que's proposen la moral: *humorístiques*, senzillament pera fer riure, *neumotècniques* pera exercitar la memoria, y finalment les que no s'haurien de donar a conèixer may a les criatures: *esporuguidores* y *eròtiques*.

Per més que's vulguin senyalar uns límits molt determinats a les rondalles, lo que constitueix la ratlla de separació entre aquestes y les llegendes és el fonament històrich o tingut per tal, que caracterisen a les darreres.

Cal advertir que'l criteri d'interpretació senyalat aquí pera les rondalles és el de Mr. Mélinand.

(10) Es molt probable qu' En Cervantes, a l'escriure'l cèlebre judici d'En Sanxo Panza, respecte al deutor qu'assegura haver pagat a l'acreedor, entregant-li un bastó que tenia amagades les monedes («D. Quijote, part II, cap. XLV), ho tregués d'En Voragine al referir la vida de Sant Nicolau de Bari.

(11) Eren: «Petit Chaperon Rouge», «Fées», «Barbe-Bleue», «Belle au bois dormant», «Maitre Chat» o «Le Chat botté», «Cendrillon» o «La Petite Pantoufle de vair», «Riquet à la Houppe» y el «Petit Poucet». Més tard s'hi va afegir: «Adroite Princesse» o «Les Aventures de Finette», «Peau d'Ane» y «Grisélidis», quin autor és desconegut.

Se'n diuen rondalles de fades per l'intervenció qu'aquestes hi

tenen y de la mare l'Oca, nom emmanllevat a un antich *fabliau*, aon se representa a una oca mare que instrueix als oquells, contant-los histories «dignes d'ells y d'ella», a la que se l'escolten ab gran atenció.

(12) Observacions a la Cantiga XLII, de les «Cantigas de Santa Maria de Don Alfonso el Sabio». (Edició de la Reyal Academia Espanyola, Madrit, 1889.)

La «Cantiga» o *goig* XLII comença aixís:

«Esta é de como o crerizon meteu o anel en o dedo da omágen de Santa Maria, et a omágen encolleu o dedo con él.»

«A *Uirgen mui groriosa,*
Rëy-nna esperital,
dos que ama é ceosa:
ca non quer que façan mal.

» D'est' un miragre fremoso,
ond' aueredes sabor,
uos direy que fez á *Virgen*
madre de nostro Sennor,
perque tirou de gran falla
a un mui falss' amador
que a myude cambiaua
seus amores d'un en ál.

» A *Uirgen mui groriosa,*
Rëy-nna esperital»... etc., etc.

El cas és el següent: en un lloch d'Alemania, una colla de joves jogaven a pilota en un prat, al devant d'una iglesia qu'estaven renovant, ab motiu de lo qu'havien col·locat l'imatge de la Verge al portal, y un d'ells, que duya l'anell que la promesa li acabava de donar, per por de que la pilota li torcés, el va posar a la Mare de Déu, dient-li que en endevant tindria dos servidors: allavors la Mare de Déu va arronsar el dit quedant-se ab l'anell, lo que va ser interpretat per tot-hom que ell s'havia d'apartar del món pera consagrar-se a Nostra Senyora. Promès aixís per ell, encara qu'oblidat ben aviat, se va casar, y a la primera nit, en somnis, se li va aparèixer la Mare de Déu, increpant-lo pe'l seu procedir. Ell, avergonyit, va anar-se'n a fer penitencia, servint a Santa Maria tota sa vida y tenint una conducta exemplar.

(13) *Versió de l'edat mitjana*. Una viuda s'està junt a la tomba del seu difunt marit, plorant la desgracia a llàgrima viva; desconsolada s'hi passa dies y nits, sense disminuir-li'l sentiment. Un cavaller, que la troba molt interessant y n'està enamorat, considera que parlar-li de la passió que sent per ella fóra inútil, y se'n va també al cementiri a fer veure que plora la mort de la seva esposa, ab mostres de pena encara més visibles que les de la viuda. La comunitat de desgracia y la proximitat eis posa en comunicació ab certa simpatia per part de la viuda al veure un cavaller de tant bons sentiments.

Preguntat per la causa de l'aflicció, ell li respon que plora incon-

solable la mort de la millor de les esposes; ella, sospirant, plora la mort del millor dels marits; però'l cavaller, ab fonda amargura, diu que no pod trobar cap consol, perquè ell precisament té la culpa de la seva mort. «Com pod ser?», exclama la viuda ab viva curiositat. «Ay! D'una manera molt senzilla: ella era tant hermosa y jo n'estava tant enamorat... que d'això s'ha mort!»

La viuda, que no desitjava més que l'hora d'anar a juntar-se ab el seu marit, ab una expressió gens dubtosa, s'acosta allavors al cavaller y per l'amor de Déu li prega que li dongui desseguida una mort semblant.

(14) *Versió xina.* Un gran filòsof xino's casa ab una noya jove, de qui està perdudament enamorat. Un dia, tot anant a passeig, veuen una dòna endolada que tenia grans tràfecs a ventar la terra, y, preguntant-li'l per què, ella respon que cuita a ventar la terra aont ha sigut enterrat son marit, ja que li va prometre de no tornar-se a casar fins que la terra que'l tapés fos enterament seca. Allavors el filòsof li ofereix ajudar-la y la viuda l'hi agraeix moltíssim, acceptant-li l'ofertament ab grans protestes de l'esposa del primer, que s'escandalitza d'aquell fet tant indigne y que ella en son lloch no faria pas tal vilesa, oblidant ab son amor els devers y la dignitat.

Ben aviat té ocasió de provar la fidelitat, perquè'l filòsof se mor y la viuda allavors fa posar la caixa en mig de la cambra dient que vol viure ab sa companyia tot lo que li quedi de vida.

Com el filòsof era d'anomenada se li varen fer uns funerals esplèndids, acudint-hi molta gent, y entre'ls estrangers que hi varen anar hi havia un deixeble del difunt, jove y ben plantat, que và ferir d'amor violent a la viuda: no poguent-se aquesta contenir, va fer-li proposar el casament per un criat vell y molt fidel. El deixeble, de bones a primeres, se resisteix dient que ella ha de tenir massa fresch el recort del marit pera pensar en semblants coses, alegant allavors la viuda, per excusa, que'l mort era de mal caràcter, per lo que no li costava molta pena oblidar-lo. Ell, resistint-se, observa qu'és pobre, y ella, pera desfer tot obstacle, posa totes ses riqueses a la seva disposició. Per fi, ell, que no troba despreciable la proporció, senyala qu'és molt tètrica la presència d'una caixa de morts en una casa, y ella, malgrat son jurament, fica desseguida en un celler al fons del jardí'l cadàver benivolgut, ab quina companyia volia passar-hi sempre. Per fi's casen, y desgraciadament el meteix vespre, a l'anar a entrar en la cambra nupcial, el marit cau malalt de sobte y's mor. El seu criat diu qu'és un accident que té de temps en temps y que, pera posar-lo bo, cal no més aplicar-li un troç de cervell de mort. La viuda, esperonada per la passió, agafa una destral, estabella la caixa del primer marit, y quan va a rompre-li'l cap pera treure'n el emey, se troba que'l filòsof torna en sí, ja que no era mort, sinó atacat de letargia y, retornat, aplica a la seva dòna infidel el càstich merescut.

(15) Sunda y Upasunda eren dos germans inseparables, quines

aventures conta'l «Mahâbhârata», que lo que volia l'un volia l'altre, fins que, gelosos els déus de tanta virtut y volent-la posar a prova, varen enviar-los, pera desunir-los, una fada hermosíssima, de la que tots dos se'n enamoraren, barallant-se a mort pera conseguir-la. Tots dos eren igualment forts y coratjosos, y la lluita no va acabar sinó ab la mort d'abdós.

(16) Bâlin y Sugrîva eren dos germans fills del Sol, y, segons el «Râmâyana», eren tant semblants que no se sabia distingir l'un de l'altre: de manera que quan Râma va voler matar a Bâlin pera complaure a Sugrîva, aquest se va haver de posar una corona pera distingir-se de son germà, a qui l'afecte més gran que sempre li havia unit se va cambiar en odi mortal per haver-li robat la seva dòna Rumâ.

(17) Sabuda és la llegenda de Càstor y Pòlux, els diòscurs, fills de Leda y Júpiter (que pera conseguir-la va adoptar la forma d'un cigne).

Leda va pondre dos ous, sortint-ne de l'un Pòlux y Elena, y de l'altre Càstor y Clitemnestra. Càstor y Pòlux, criats junts, s'estimaven molt, distingint-se tots dos pe'l valor y sent Càstor un gran domador de cavalls y Pòlux un pugilista.

Havent anat ab Jason a la conquesta del vedellet d'or, se varen trobar que l'«Argos» estava a punt de naufragar per la tempestat desfeta, y, als prechs d'Orfeu, la mar va calmar-se, coincidint ab l'aparició d'unes flames en el cap dels diòscurs, per lo que se'ls va pendre com a escullits dels déus y protectors dels navegants.

Hèroes esforçats, varen venjar de sobres el rapte de la seva germana Elena, fet pe'l rey d'Atenes Teseu, y, invitats al casament de les filles de Leucippo, varen robar-les y casar-s'hi, havent de sostenir una terrible lluita més tart ab els nuvis, en la que Càstor va morir (és d'advertir que per un embolich mitològich no ben esbrinat encara, a n'En Càstor se'l considera fill de Tíndar, rey d'Esparta y marit de Leda; per això també als dos germans se'ls diu els tindàrits). Pòlux, com fill de Júpiter, era immortal y va demanar al seu pare que concedís la mort a ell o l'immortalitat a Càstor, y Júpiter, pera contemporisar y no poguent cambiar lo que'l Destí havia disposat, va dividir l'immortalitat entre'ls dos, y mentres l'un s'estava mig any a l'infern l'altre se'l passava a la terra.

(18) Una rondalla kalmuka diu que'l rey Kun-snang té dos fills de mares diferentes: Llum-de-Sol y Clar-de-Lluna, que s'estimen entranyablement; y havent sigut desterrat el primer per malavolença de la reina, l'altre l'acompanya, y passant moltes peripecies acaben per casar-se tots dos ab una meteixa princesa y retornen a la patria, morint-se de terror la madrastra de Llum-de-Sol al veure'l.

(19) Una rondalla molt popular a Italia és la d'En Cienzo y En Meo. Aquell se'n va anar a buscar la sort pel món, y, havent arribat a un lloch aont hi havia un dragó de set caps, que tenia presa una princesa, va matar al monstre, que mentres li quedés un cap feya rebrotar els altres fregant-se ab unes herbes, y's va casar ab la que

havia deslliurat; però, seduït pe'ls encants d'una fada que vivia aprop, va quedar lligat ab els cabells d'ella. Sabent En Meo que'l seu germà estava en perill, va anar a casa de la cunyada ab un goç y un cavall encantats. La cunyada, prenent-lo pe'l seu marit, el va rebre ab molta alegria, y En Meo l'endemà al matí, al veure l'hermosa fada veïna, va comprendre qu'En Cienzo fóra allí, y, anant-se-n'hi, va fer devorar-la pe'l goç y va desencantar al seu germà. Aquest li va tallar el cap al saber qu'En Meo havia passat la nit a casa seva; però quan va veure que'l seu honor no havia sofert res, acudint a l'herba miraculosa li va fer rebrotar el cap resucitant-lo.

(20) No hi ha necessitat de donar idea de la versió catalana: és substancialment la meteixa. Vegis el volum I de les rondalles de mossèn Alcover.

(21) *Amor y Psiquis*. Hi havia una princesa tant bella, que gairebé era adorada per la gent de per tot arreu. Envejosa Venus, va voler venjar-se'n y ho va encarregar a son fill Cupid, fent que li inspirés una passió insana. Psiquis no's casava, y les seves dugues germanes varen pendre per marit a dos reys. El pare de Psiquis, creyent-se víctima de la rabia divina, va consultar l'oracle, que li va dir que li preparés a la noya per tàlem nupcial una roca y, abandonant-la allí, hi acudiria'l seu gendre, un dragó monstruós.

Abandonada a dalt d'una montanya escarpada, Psiquis, esgarri-fada y plorosa, s va sentir, tot-d'una, portada suaument per Cèfir, que la va deixar en una vall molt fonda, encatifada de flors y de verdor. Ficant-se desseguida a un palau encantat, y servida per nimfes invisibles, va ser sorpresa, a la nit, per un ser misteriós que va desaparèixer abans de sortir el sol, no sense haver-li fet grans protestes d'amor. Cada nit se li presentava recomanant-li sempre que no tractés de veure may la seva cara, amenaçant-la ab les desgracies més horribles si tenia aquesta curiositat. Li va anunciar un dia que les seves dugues germanes la buscaven y qu'aviat foren a dalt de la roca, pregant-la de que no les volgués veure, en previsió dels perniciosos consells que la gelosia'ls faria donar. No obstant, cedint als prechs de Psiquis, li va concedir poguer-les veure, y, portades a sa presència per Cèfir, varen sentir forta enveja al veure tantes riqueses y meravelles, y's varen proposar destruir la felicitat de la germana, començant per suposar que, segons l'oracle, el seu marit havia de ser un monstre, una serpent verinosa que acabaria per devorar-la a ella y a la criatura de qu'havia de ser mare; per lo que li donaven entente que l'havia de matar aprofitant el primer somni.

Arribant l'hora, ella s'aixeca, encén una llantia que tenia amagada, agafa un punyal, y al dirigir la llum cap a ell pera veure'l, se va trobar, en lloch d'un monstre, ab un jove hermós ab unes ales que tenia de ploma finíssima de color de rosa y de blanch de lliri, y a l'acostar la llantia pera veure'l més d'aprop li cau una gota d'oli bullent a l'espatlla de Cupid, qui's va despertar desseguida, y enfadat va fugir, tirant-li en cara son procedir. Psiquis, desesperada, se va voler matar

tirant-se al riu, que la va escupir cap a la vora, y allavors va volguer-se venjar de les seves germanes dient-les que'l seu marit, després d'haver-la rebutjada, l'havia designada pera succeir-lo. Elles, rabioses, varen tornar a dalt de la montanya, y, confiades imprudentment a Cèfir, varen caure de gran alçada, morint.

Psiquis va fer tots els possibles pera tornar a trobar a Cupid, y va anar a veure a varies deesses, a Ceres, a Juno y a Venus, la que li va fer passar moltes y veritables tortures, de les quals l'última va consistir en haver de baixar als inferns y demanar a Proserpina una mica de la seva bellesa en una caixa. Retornada a la terra ab la caixa desitjada y no poguent resistir la curiositat, com nova Pandora, va obrir la caixa, de la que'n va sortir un vapor soporífich que la va adormir. Cupid, que no deixava de vetllar-la amorosament, la va despertar ab la punta d'una fletxa, després d'haver tancat el Somni dins la caixa y feta dur per Psiquis a Venus. Cupid, pregant a Júpiter per no ser entregat a la Sobrietat, segons l'amenaça de Venus, va conseguir casar-se ab Psiquis, després de reunit consell de déus celebrant-se unes esposalles fastuoses, en les que Venus meteix va ballar-hi. Psiquis va beure'l nèctar y l'ambrosia y va obtenir el dò de l'immortalitat. Al cap de temps va ser mare d'una noya: la Voluptuositat.

(22) «— Què! Tu no saps que lo primer que's conta a les criatures són faules? N'hi ha que diuen la veritat, més en general hi domina la mentida. Se diverteix a les criatures ab aquestes faules abans d'enviar-les al gimnasi.

»— Es veritat.

»— Vet-aquí per què deya que calia començar per la música més aviat que per la gimnàstica.

»— Naturalment.

»— Tu no ignores pas que en totes les coses lo gran qué és el començament, sobre tot tractant-se de gent jove y tendre; perquè és allavors que's formen y reben el segell que se'ls vol donar.

»— Tens raó.

»— En aquest cas, ¿hem de sofrir que les criatures escoltin tota mena de faules imaginades pe'l primer qu'arribi y que se'ls formi l'esperit ab opinions gairebé sempre contraries a les que reconeixem qu'hauran de menester quan siguin homes fets?

»— No, may.

»— Ja cal donchs que'ns ocupem primerament dels que componen les faules pera escullir les mellors y rebutjar les altres. Hem de fer per manera que les dides y les mares contin a les criatures les faules escullides y que se'n serveixin pera formar llurs ànimes ab més compte encara que'l que tenen pera formar llurs cossos. Lo qu'en les faules qu'avuy més les diverteixen s'han de rebutjar, en sa gran majoria.»

(23) Aquest apòlech se troba també en la Xina ab el nom d'«El cap y la cua de la Serp».

700-800

754-775. El Califà Almansori: Abdillah ibn Almohafid, mort en 767, traducció en aràbic de la versió persa.

1000-1100
1100-1200

Tr. en llatí per Baldo,

b. l. «Alter. Zoopans».

1251.—Tr. en castella per ordre de l'infant

Alons, b. l. «Callia e Dymnana».

1250.—Tr. en hebreu, per Rabbi Joel.

1080.—Traducció en grec, per Simon Seth,

b. l. «Ichnesiacs & Stephanites».

1264-78.—Tr. en llatí per Joan de Capua,

b. l. «Directiofian humana».

Tr. en alemany, baix Eberhard, dach

de Wurlentberg, mort en 1335.

1493.—Tr. en castella, b. l. «Exem-

plario contra los egipcienses».

1494.—Retraduït en persa més modern per Husain

Fen Ali, El Yacer, b. l. «Abyari Sobellia».

1548.—Tr. en italià per Angel Piren-

zuola, b. l. «Discorsi degli ammaliti».

1552.—Tr. en italià per Do. I. b. l.

«La filosofia morali».

1456.—Tr. en francès per G.

Cotter, b. l. «Les plaisant

discours des ammaliti».

1583.—Tr. en italià

per G. Nini, b. l.

«Del governo de'

regni».

1579.—Tr. en francès per P. de la

Riery, b. l. «Deux livres de

philosophie fabulense».

1666.—Tr. en llatí per

Petr. Tosminus.

1300-1400

1590.—Nova versió en persa per Abdul-fazi

b. l. «Abyari Danish».

1644.—Tr. en francès per David Sahlid d'isphahan (gran

xin), b. l. «Livre des hommes ou la conduite des

rois, composé par le sage Dilipuy indien».

1724.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

1774.—Tr. en francès per Gahard, b. l. «Les Cortes et Fables indiennes,

de Duplei et Lokhano». (No més quatre capítols.)

(Tret d'En Max Müller, de l'obra «Sobre l'emigració de les Fables») A més del *Panka-tantra* (els cinc llibres de rondalles) és notable a l'Índia l'*Guka-Saptati* (les setanta—narracions—del lloro), o sigui la parafraasi persa *Thuliy-Namab*, origen de moltes rondalles y fables excesses per tots els pobles. També és important, encara que molt menys, el *Sinhavana-detr-tingati* (les trenta dugues narracions de les figures del trono). Entre 'ls aplechs aràbics, s'han de posar en primer lloch el *Sinabhad-Namab*, que va originar el *Bajjir-Namab* (historia dels deu visirs) y *Les mil y una nits*. Els mil y un dies, donat a conèixer a França per En Petit de la Croix, és un aplech de rondalles orientals, perses, xines, etc.

CRÒNICA ESTRANGERA

PRIMERA ASCENSIÓ DE LA PUNTA SOLANDA

DE LES DAMES ANGLAISES (SUIÇA) PEL DUCH DELS ABRUZZI

La cresta de les Dames Anglaises està formada per dos puigs principals anomenats Agulla Blanca y Agulla Negra. sent aquesta dividida en quatre pichs, tres d'ells arrenjats dins la línia de les dues agulles, y el quart un xich separat cap a la vessant del glacier Brenva.

Sa ascensió, considerada impossible, fou assajada en 1899 per dos socis del Clup Alpi Italià. Però no pogueren avançar més enllà de 40 metres sota'l pich.

Havent-se trobat en el refugi del Coll del Gegant, el duch dels Abruzzi y el guia que havia menat els dits excursionistes italians, y assegurant aquest que no hi havia perill de cap esllaviment ni allau en l'ascensió a les Dames Anglaises, se decidí pujar-hi, passant una nit en el mateix lloch en que ho feren llurs predecessors, és a dir, en una roca que avança cap al glacier Brenva, al peu del puig.

El duch, acompanyat de quatre guies, emprengué la marxa la nit del 6 d'Agost prop passat. A les set del matí esmorzaren, tenint ja a la vista'l Mont-Blanc, il·luminat pels raigs del sol y havent arribat a una alçaria de 2,350 metres. El cel, fins llavors serè, començà a ennuvolat-se.

No oferí dificultat l'atravessar el glacier; però, en cambi, fou perillós el pas d'un barranch, pel que s'esquitllaven continuament terroços de gel despresos d'una congesta que hi ha sota l'Agulla Blanca. L'amplaria era sols de 50 metres, més les parets del barranch eren tant espadades que fou necessari tallar-hi esgraons. Això'ls exposà per molt temps als troços de gel que devallaven d'amunt. Felçment, no hi hagué cap entrebanch.

Continuaren la pujada, y a mitja tarda arribaren al lloch aon tenien decidit passar la primera nit: un pla a 2,900 metres d'alçaria. Ab pedres y abrigalls feren una petita barraca, aon, després d'haver dinat y encès una alimara, contestada desde Courmayeur, passaren la nit.

A les sis del matí del dia següent, lligats tots ab una forta corda, emprengueren de nou la pujada. Al començament, les roques els foren regularment accessibles. Deixaren prompte'l camí seguit pels italians y es dirigiren cap al cantó del glacier, aon s'ovirava un xaragall, que'ls semblà un bon pas pera enfilar-se fins un sot espadat que's veyia prop del pich més alt.

La primera porció del xaragall fou planera de pujar. Després ja's trobaren ab grosses pedres que'ls estrenyien el pas. Fou precis escalar-les, fins que arribaren enfront d'una cinglera que sols ofería una esquerda pera poguer-hi pujar. Però pera assolir-la'ls fou precis fer squeneta, repenjar-se uns damunt dels altres y fins clavar a la roca unes quantes barretes de ferro. Per fi, po-

gueren arribar a l'esquerda d'entremig dels pichs, aon sols cabien dues persones. A l'O. se veyà'l pich Innominata.

D'allí al cim, la roca no oferia cap desigualtat pera repenjar-s'hi. Enfonzaren una pedra en un trencat, hi lligaren una corda y pogueren aixís avançar deü metres, y per medi d'un bon nombre d'estaques arribar després fins a sis metres del puig. La roca esdevenia llisa y molt inclinada cap a un cantó. El guia assajà de gitar-hi una corda. Les pedres, que soles passaven bé, ab el pes d'un cordill (a que's lligaria després la corda) y ab el fort vent contrari que feya, no podien arribar a l'altra banda del pich. Assajaren llavors un medi que'ls havia anat bé altres cops: cuets lligats a un cordill y a una pedreta a fi de que, un cop cremat el cordill passant per damunt del cim, vingués cap a n'ells. Però tampoch els anà bé: els cuets no tingueren prou força pera arribar fins al cim y els queyen aprop ab risch de ferir-los. Desistiren d'assolir el cim, el més alt, y se dirigiren el segon en alçaria.

Les parets d'aquest també eren llises, més desde'l lloch més alt en que estaven, y no sent-los contrari'l vent, lograren fixar algunes cordes, que'ls permeteren pujar-hi. La diferencia d'alçaria dels dos pichs és de 5 metres. El duch dels Abruzzi batejà'l pich ab el nom de «Solanda».

El retorn el feren sés accidents.

CRÓNICA DEL CENTRE

ABRIL DE 1902

SESSIONS OFICIALS

SESSIÓ INAUGURAL. — Va tenir lloch el dia 4, ab assistencia de representants de la «Lliga de Catalunya», «Societat Econòmica d'Amichs del País», «Ateneu Barcelonès», «Associació Arqueològica Barcelonina», «Institució Catalana d'Historia Natural», «Foment Regional de Sant Martí de Provencals», «Els Montanyenchs», «Centre Escolar Catalanista», «Agrupació Escolar Catalanista Ramon Llull» y de nombrós aplech d'associats. En aquest mateix BUTLLETÍ publicuem els dos treballs llegits per D. Ceferí Rocafort y D. Rossendo Serra, que foren atentament escoltats y molt aplaudits. Acabà l'acte ab oportunes frases del senyor President, D. Ramon Picó y Campamar, qui's dolgué de no haver pogut pendre part més activa en aquesta sessió, a causa del delicat estat de la seva salut.

FESTA PATRONAL DE SANT JORDI Y OBERTURA DE L'EXPOSICIÓ DE FOTOGRAFIES DE CATALUNYA, ORGANISADA AB MOTIU DEL XXV^è ANI-

VERSARI DE LA FUNDACIÓ DEL CENTRE.— Enguany va revestir aquesta festa més solemnitat que la de costum. Ocupà la presidència D. Ramon Picó y Campamar, havent-hi assistit nombroses representacions de les societats que més s'interessen per la cultura catalana.

Oberta la sessió, D. Ceferí Rocafort llegí la Memoria ressenyant l'Exposició que s'inaugurava. Els treballs que's donaren a conèixer foren tots d'importància: una poesia de D. Frederich Rahola titulada *La set de la terra*; *Egloga*, de D. Guillem A. Tell y Lafont; *El Castell del Coix*, narració de D. Narcís Oller, y un quadret de costums de D. Rossendo Serra. De més a més varen llegir-se uns antichs goigs a Sant Jordi, que havien sigut reimpressos expressament pera aquesta diada. Finalment, el President, D. Ramon Picó y Campamar, llegí un notable discurs sobre la figura simbòlica de Sant Jordi, que fou molt aplaudit per la nombrosa concurrència, lo mateix que'ls demés treballs llegits.

A punt seguit se va declarar oberta l'Exposició, que resultà força interessant; conté prop de mil quatrecentes fotografies, havent-ne quedat moltes que no s'han pogut col·locar per falta d'espai. L'instal·lació és per comarques, que apareixen separades per garlandes de fullatge, presentant el conjunt un bell cop de vista seriós y artístich, a lo que contribueixen en gran manera'ls escuts del CENTRE, de Sant Jordi y de Catalunya, ofrena de D. Juli Soler, que s'han col·locat en el lloch preferent del Saló d'Actes. En un dels pròxims butlletins publicarem la ressenya d'aquesta Exposició, que vindrà a esser un catàlech bastant complet de les bel·leses naturals y artístiques que posseeixen les encontrades de nostra terra.

CONFERENCIA

Divendres dia 25 el doctor Roch Chabàs, canonge arxiver de la Seu de Valencia, va donar una interessant conferencia sobre «Mestre Jaume Roig», l'autor del notable *Spill* o *Llibre de les dones*, una de les obres clàssiques de la nostra literatura.

S'ocupà primerament de l'autor, donant a conèixer els pochs datos que se'n tenen y les notícies que ha tingut la fortuna de trobar en l'arxiu del qual està encarregat. Va fer reviuere perfectament aquella època de les darreries del segle XV, fent oportunes digressions sobre l'exaltació al papat d'Alexandre VI y sobre alguns individus de la cèlebre familia valenciana de Borjas relacionant-les ab fets ocorreguts a Barcelona. La presencia dels

valencians (als quals els italians coneixen per *catalani*) a la Cort pontificia justifica'l fet de que l'únich manuscrit que actualment se conserva del *Llibre de les dones* se trobi en la Biblioteca Vaticana. El doctor Chabàs va permanèixer dos mesos a Roma, ab l'objecte de copiar el manuscrit. «Ab aquesta copia, y posant a contribució les cinch edicions del llibre, — digué, — ell ha format una edició crítica, en la que utilisa pera totes les variants de l'edició gòtica de Valencia (1531) y de la segona y tercera (Barcelona, 1561, y Valencia, del mateix any). També ha tingut a la vista les edicions més defectuoses y més modernes de Ros y de Briz. Va anotar algunes errades capitals que han anat perpetuant totes les edicions, explicant al mateix temps com ha procedit en el seu treball pera presentar d'una manera clara l'important text del clàssich català.»

Després d'això, el doctor Chabàs va donar una idea general de l'obra, llegint-ne alguns fragments, tot fent-hi atinades consideracions.

Féu ressaltar d'una manera especial la diversitat de coneixements de Jaume Roig y l'extraordinaria importancia que la seva obra té per la llengua, per l'arqueologia y per l'estudi de la societat y de les costums del seu temps, exposant-ho ab la lectura d'alguns fragments triats a l'atzar.

La concurrència, que era nombrosa, va coronar ab grans picaments de mans al doctor Chabàs a l'acabar la dissertació, quedant emprendada del seu estil animat y natural, al qual donava un atractiu més la seva parla valenciana.

Ab greu dolor hem de posar en coneixement dels nostres lectors la mort de D. Ramon Arabia y Solanas, ocorreguda'l dia 26 del passat Abril. Era'l senyor Arabia persona de grans coneixements y d'un entusiasme sèns límits. Ell fou el que va donar a l'excursionisme català un aspecte més científich aixamplant l'esfera de la seva acció, posant-lo en contacte ab les institucions similars de l'estranger.

Descanci en pau l'eximi excursionista. El CENTRE honrarà, en el degut temps, la memoria de l'ex-president de l'«Associació d'Excursions Catalana», col·locant el seu retrat a la galeria d'excursionistes cèlebres.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.